

Bisztray Gyula

(1903–1978)

Az irodalomtörténeti kutatómunkának, a filológiai oknyomozásnak, klasszikus íróink kritikai szövegkiadásainak olyan tudós szakembere távozott el körünkből, akivel kapcsolatban nem véletlen, hanem inkább törvényszerű jelenség, hogy az életről, munkásságáról szóló *első* vázlatos összefoglalások, egyénisége körvonalait rögzítő portrékíséletek csak a halála alkalmából készülnek róla és kurta nekrológok formájában jelennek meg. Szerénysége, rezignált visszahúzódsága, a mindenkori jelennel szemben megnyilvánuló kritikus tartózkodása, az a tény, hogy mindennemű szerepléssel szemben mindig inkább a munkát választotta, de még munkájának jellege, az alkotóerejének javát hosszú évekre lekötő szövegkritikai tevékenysége is közrejátszott abban, hogy mindaz, amiben része volt és amit létrehozott, inkább elrejtette, mintsem hangsúlyozta egyénisége legsajátosabb vonásait. Vaskos tévedés volna azonban olyan következtetést levonni, mintha Bisztray Gyula a filológiai munka személytelen képviselője lett volna. Inkább az volt rá jellemző, hogy nagyon is tudatosan alakította, vállalta és őrizte meg mindvégig egyéniségét. Mindez nemcsak az emberre, hanem irodalomtörténetírói habitusára is érvényes. 1937-ben egy körkérdésre válaszolva azt vallja, hogy pályája alakulásában a legerősebb inspirációt Gyulai Pál kritikai műveitől kapta. A szellemtudományos irányzatok, a lélekelemző iskolák, valamint a „népi” terminológia jegyében újraéledő faji-nacionalista törekvések virágzása idején a Gyulai Pál példájára való hivatkozás szinte kihívó gesztus volt és könnyen kelthette a tüntető különállás vagy éppen eltökélt konzervativizmus látszatát. De ismét csak felületes és elhamarkodott következtetés volna vele kapcsolatban maradiságot emlegetni. A Gyulaival kezdődő, Arany János, Péterfy Jenő, Ambrus Zoltán, Horváth János és Szekfü Gyula munkásságában folytatódó magyar esszé és kritikai irodalom örökségéhez kívánt a maga munkásságával csatlakozni, de nem zárkózott el az új lehetőségeket ígérő törekvések elől sem. Szerb Antallal, Kerecsényi Dezsővel, Halász Gáborral, Szentkuthy Miklóssal a harmincas évek elején ő is szervezője a rövidéletű Irodalomtudományi Társaságnak, amely arra lett volna hivatott, hogy fiatal tudósok fórumaként elősegítse a magyar irodalomtörténetírás frissebbé, elevebbé, európaibbá válásának folyamatát. Azok pedig, akik 1945-től hallgatói voltak az egyetemen, arra emlékezhetnek, hogy előadásaiban és szemináriumain erős hangsúlyt kaptak az irodalom szociológiai vonatkozásai. Ha rövid négy esztendő után, 1949-ben nem küldik nyugdíjba (együtt Laziczius Gyulával, Zolnai Bélával), ha tanítványai továbbfejlesztették volna értékes kezdeményezéseit, könnyen lehet, hogy olyan problémakörök vizsgálatával, mint például az olvasóközönség, a könyvkiadás, a népvelő irodalom és az irodalmi ponyva kérdése, ma már nálunk is nagy tapasztalattal rendelkező irodalomszociológiai iskolák és kutatócsoportok foglalkoznának. Katedráját elveszítve, az ötvenes évek nyomasztó légkörében egzisztenciáját újra meg kellett teremtenie. A passzív rezisztencia és a kompromisszum helyett életének ebben a fordulójában is a munkát választotta, mégpedig aszkétikus szorgalmat és önfeláldozást kívánó feladatokat: Tompa Mihály, Sárosi Gyula, Petelei István műveinek sajtó alá rendezését, a Mikszáth-sorozat több mint harminc kötetének gondozását. Egy-egy kötet jegyzetanyagába évek munkáját, nemegyszer megíratlan monográfiák mérhetőleg gazdag nyersanyagát rejtette szaktudományunk hasznára és a fogékony olvasók ismereteinek gyarapítására.

Vargha Kálmán

Sólyom Jenő

(1904–1977)

Kolozsváron született, apja Sólyom János itt volt polgári iskolai igazgató. Sólyom Jenő az 1923-ban Sopronba telepedett Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karán folytatta tanulmányait, és korán eljegyezte magát a magyar egyháztörténettel.

Sólyom Jenő magyar egyháztörténeti munkásságában az irodalomtörténet és egyháztörténet összekapcsolódó szárait kereste. Ez jellemző a *Luther és Magyarország* (1933) című könyvére, melyben Luther tanítványi körét elemezve sikerült portrét rajzolni Sylvester Jánosról, Dévai Bíró Mátyásról,